

افغانستان آزاد – آزاد افغانستان

AA-AA

چو کشور نېاشد تن من مېباد بدین بوم و بر زنده یک تن مېباد
همه سر به سر تن به کشتن دهیم از آن به که کشور به دشمن دهیم

www.afgazad.com

afgazad@gmail.com

Historical

تاریخی

داکتر اجرالدین حشمت

از جنبش مشروطه تا دولت مشروطه در افغانستان

بخش دوم

سخنی چند پیرامون جنبش مشروطه

ریشه های جنبش مشروطیت « constitution » (۱) را باید در فروپاشی سیستم استعماری جهان غرب و دگرگونی های اقتصادی ، اجتماعی و سیاسی مما لك تحت ستم که در اثر قیام های کشور های مستعمره در اوایل قرن بیستم آغاز شد ، جستجو نمود . مهمترین خیزش های این قرن عبارت اند از : جنبش ملی هند (۱۹۰۵ - ۱۹۰۸م) علیه سلطه بریتانیا ، شورش های ماجی ماجی در تانزانیا (۱۹۰۵-۱۹۰۷م) علیه حاکمیت آلمان ، قیام با مباتا (زولو) ۱۹۰۶م در آفریقا جنوبی علیه حاکمیت بریتانیا ، انقلاب مشروطه ایران (۱۹۰۶-۱۹۱۱) ، انقلاب ترکهای جوان (۱۹۰۸م) ، انقلاب مگزیک (۱۹۱۰) ، انقلاب چین (۱۹۱۱-۱۹۱۲م) که در وقوع قیامها در کره (۱۹۱۰-۱۹۱۲م) و اندونزی (۱۹۰۸-۱۹۱۳م) نیز تاثیر گذاشت و از بطن بعضی از این قیام ها اشکال جدید از دموکراسی زاده شد که نام های چون ساویت ، کمیته ، جمعیت ، شورا یا انجمن را با خود حمل میکردند . (۲)

جنبش های مشروطه خواهی در کشور های آسیا ، آفریقا و امریکا ی لاتین در حقیقت باور شکستگی سیستم استعمار ، رابطه معکوس داشت بدین معنی که هر قدر سیستم فوق الذکر تضعیف می شد به همان اندازه جنبشهای مشروطه طلبی و یا انقلابی های دموکراتیک در عرصه جهانی گسترش و استحکام بیشتری یافت . این رابطه بالذات همکاری متقابل و داشتن منافع مشترک بین مما لك استثمار کننده خارجی و رژیم های استبدادی داخلی را و نمود می سازد . بناءً جنبشهای مشروطه خواهی همزمان دو هدف را دارا بودند :

اول مبارزه علیه استبداد و اختناق داخلی به خاطر گسترش دموکراسی و کسب آزادی های مدنی .

دوم مبارزه برای استقلال و حاکمیت ملی .

از توضیحات فوق الذکر چنین استنباط میشود که مبارزه با استبداد داخلی بدون مبارزه با حامی خارجی آن یعنی سیستم استعماری امکان پذیر نیست و نیز عکس آن .

بدون تردید نهضت مشروطه افغانستان (۱۹۰۵-۱۹۲۹) نیز یکی از حلقهات سلسله جنبش های منطقه بوده و مانند انقلاب های : مشروطه ایران و ترک های جوان و غیره جزء نهضت جهانی در آغاز سده بیستم به شمار میرود . اشکال نظام های سیاسی - اقتصادی که در اثر قیام های مردمی در ممالک تحت سیستم استعماری ایجاد میگردد را بطه مستقیم با سطح فرهنگی ، درجه توسعه تکنالوژی ، صنایع و ترکیب نیروهای محرکه آن جنبش دارد . در ممالک نسبتاً انکشاف یافته محصول نهایی جنبش های انقلابی - اشکال رژیم دموکراتیک پیشرفته و درکشور های عقب مانده دولت های شاهی مشروطه است .

جهت ریشه یابی جنبش مشروطه طلبی در کشور ، بی مناسبت نخواهد بود اگر مختصراً اوضاع سیاسی و اجتماعی قبل از ظهور این جنبش را به بررسی گیریم :

سراسر سده های نهم و بیستم یعنی بعد از درگذشت تیمورشاه پسر احمد شاه درانی (اگر ده سال سلطنت امانی را مستثنا قرار بدیم) از دردناکترین دوره های تاریخی ملت افغانستان محسوب میشود : جنگ های داخلی بین شاهان سدوزایی - پسران تیمورشاه درانی ، بعد از د و خورد ها بین اخیرا ذکر و پسران سردار پابنده محمد خان جهت کسب تاج و تخت ، مداخلات مستقیم و غیر مستقیم حکومت هند بریتانوی ، تجزیه امپراتوری بزرگ دودمان درانی ، مبارزات آزادی خواهانه افغانها مقابل انگلیس (۱۸۳۹-۱۸۴۲ ، ۱۸۷۸-۱۸۸۰ و ۱۹۱۹ م) ، استبداد و اختناق سلطنت بیست و یک ساله امیر عبدالرحمان خان ، سرکوب مشروطه خواهان توسط امیر حبیب الله خان (۱۹۰۹ م) و بالاخره توطئه حکومت هند بریتانوی در تبا نی باخاندان مصاحبان (خانوادۀ محمد نادر) جهت سرنگونی دولت مشروطه و متعاقباً تصفیه روشنفکران ، مشروطه خواهان و حتی ما مورین عهد سلطنت امانی که همه و همه سبب شد تا به بدبختی ملت افزوده شود و مردم مظلوم این سرزمین بدترین شرایط اقتصادی و اجتماعی را متحمل گردند . بناءً جنبش های سیاسی و اقتصادی افغانستان که در بطن همین تضادهای رشد میکردند ، برای مدتی دوام نموده و بالاخره سرکوب میگرددند .

در تاریخ مبارزات مردم افغانستان به خصوص در دوره سلطنت امیر حبیب الله خان (۱۹۰۱-۱۹۱۹) توسط گروهی از روشن فکران و دانشمندان مدرسه مسجد چوب فروشی و دارالعلوم حبیبیه به دربار امیر پیشنهاد شد تا انجمنی از دانشمندان افغانی به وجود آید تا یک جریده پانزده روزه را به نام سراج الاخبار افغانستان (۳) در پایتخت نشر نمایند که البته امر تصویب پیشنهادیه مذکور توسط سردار عبدالقدوس خان اعتمادالدوله به تاریخ ۲۵ صفر ۱۳۲۳ هـ مطابق ۱۹۰۵ تهیه و امضاء شد . (۴)

نویسنده این رساله پیشنهاد می نماید تا آغاز جنبش مشروطیت در تاریخ معاصر کشور به جای ۱۹۰۶ (۱۹۰۵ م) ثبت گردد ، زیرا تاریخ مذکور مبدأ یک حرکت سیاسی و فرهنگی است و برای اولین بار در کشور تقاضا از پائین به بالا یعنی طرحی بر امیر تحمیل میشود . به هر حال به قول شادروان حبیبی بعد از هشت ماه یعنی در ۱۱ جنوری (۱۹۰۶ م) اولین شماره «سراج الاخبار افغانستان» از نشر برآمد و در معرض مطالعه علاقمندان و خوانندگان قرار گرفت .

مسأله دیگر قابل توجه این است که در آثار نویسندگان قبلی، نهضت مشروطیت افغانستان از نظر عامل زمانی از آغاز ظهور تانقطه سقوط آن به دو دوره یعنی مشروطه اول (۱۹۰۶-۱۹۰۹ م) و مشروطه دوم (۱۹۱۹-۱۹۲۹ م) تقسیم میشود که این تقسیم بندی نه از نظر کروئولوژی و نه از جهت تعاریف اصطلاحات فلسفه سیاسی: «دولت» و «جنبش» صحیح به نظر میرسد، فلذا بهتر خواهد بود تا مرا حل جنبش مشروطه خواهی را از عصر «دولت مشروطه» که از (۱۹۱۹-۱۹۲۹ م) دوام کرد تفکیک نماییم. بناءً اگر (۱۹۰۵) یعنی زمان حصول منظوری جریده «سراج الاخبار- افغانستان» از سوی امیر حبیب الله خان را مبداء نهضت مشروطیت کشور قبول نماییم از آن تاریخ تا سال ۱۹۱۹ م که مجموعاً سیزده سال را احتوا میکند با یست از نظر وقفه در تداوم مبارزات علنی و از نظر تغییر در تکتیک مبارزاتی (که بعد از سرکوب مشروطه خواهان توسط دولت صورت گرفت) به دو مرحله تقسیم شود که به این ترتیب فهرست زمانی ذیل به وجود خواهد آمد:

- جنبش مشروطه خواهی اول (۱۹۰۵-۱۹۰۹ م)

- جنبش مشروطه خواهی دوم (۱۹۱۱-۱۹۱۹ م)

- دولت مشروطه (۱۹۱۹-۱۹۲۹ م)

ما هر سه مرحله فوق الذکر را در بخش های جداگانه این اثر مورد بررسی قرار خواهیم داد:
ادامه دارد

آن عده از هموطنانی که خواسته باشند کتاب را خرید نمایند می توانند به آدرس ذیل تماس بگیرند:

Dr. Ajruddin Hashmat
97 Forest Heights Str.
Whitby, Ont. L1R 1x7. Canada
Tel (905) 665-8767